

tyssuunta. Hän korostaa kuitenkin, että popularisoidulla uuspaikanallisuudella on pikemminkin etnografinen kuin uskonnollinen perusta. Vakaumukselliset pakanauksikon kannattajat muodostavat puolestaan omia pieniä yhteisöjään ilman mainittavia laajenemisyrkimyksiä. Kaiken kaikkiaan Beresnevičius arvelee, että uskonnon rooli julkisessa elämässä tulee vähitellen heikentymään, mikä toisaalta saattaa avata uusia mahdollisuuksia ”sisäiselle uskonnollisuudelle”.

Varsinaisten uskonnollisten ilmiöiden ohella Beresnevičius käsittelee vankan asiantuntemuksen pohjalta myös kansallisen mytologian sekulaaria puolta. Linnavuorten tärkeyttä ja meren yllättävänkin vähäistä merkitystä kansallisessa symboliikassa hän kommentoi ansiokkaasti, vaikkakin välillä juuttuen hieman liiaksi samojen perusideoiden pyörittelyyn. Keskeiseksi teemaksi nousee mytologian kriisi nyky-Liettuassa. Aiemmin suuressa roolissa olleet legendat (mm. liettualaisten roomalaisista esisistä) ja mytologisoidut historialliset aikakaudet (keskiajan suurvaltakausi, vuosien 1918 – 1940 itsenäinen Liettua) ovat menettäneet kansaa yhdistävän merkityksensä ja korvautuneet kirjavalta joukolla erilaisten pienten yhteisöjen omia mytologioita. Beresnevičius hahmottelee – varsin abstraktilla tasolla kylläkin – kunnianhimoisen projektin, jonka tavoitteena olisi luoda uusi kokonaisvaltainen ja humanistinen, Liettuan koko historiaan perustuva mytologia. Sen tulisi toimia kansallisen ylpeyden lähteenä olematta kuitenkaan millään lailla nationalistinen: päinvastoin sen pitäisi vedota myös maahanmuuttajiin, joiden houkuttelua ja integrointia liettualaiseen yhteiskuntaan Beresnevičius pitää välttämättömänä.

Kaiken kaikkiaan Beresnevičiusin tekstissä on paljon teräviä pohdintoja, mutta myös villinäisin perusteluin esitettyjä heitoja ja ristiriitaisuuksia. Näin asian pitäneeekin olla postmodernin aikakauden poleemisessa esseetiikassa. Kirjoittajana Beresnevičius on hyvin taitava, ja irtautuminen akateemisesta argumentityylistä onnistuu häneltä mainiosti. Lukijan onkin jatkuvasti oltava varuillaan, jotta ei antautuisi yksinkertaisten lauserakenteiden ja sujuvan rytmin vieväksi, vaan osallistuisi kriittisel-

lä tavalla siihen ajatustyöhön, johon kirjoittaja hänet haastaa.

Kirja on saatavilla vain liettuaaksi, eikä sen kääntämisessä välttämättä järkeä olisikaan: Liettuasta yleisellä tasolla kiinnostunut ulkomaalainen tarvitsisi lähes joka sivulle selventäviä huomautuksia kulttuurispesifistä seikoista. Liettua-spesialistiksi aikovalle voi kuitenkin ehdottomasti suositella teoksen pohdiskelevaa lukemista, kunhan asianmukainen kielitaito on saavutettu.

Hannes Heino

Lapsiprostituoidun Golgata Baltian murroksessa

Ruotsalaisohjaaja Lukas Moodyssonin kolmas pitkä filmi *Lilja 4-ever* (2002) liikkuu elokuvallisesti ja lajityyppinsä puolesta Dziga Vertovin kinosilmän, ns. cinema veritén ja pohjoismaisen dogma-elokuvan välimaastossa. Sen voi sanoa olevan lähimain puolidokumentaarin jo siitäkin syystä, että elokuvan keskushahmolla, Liljalla oli tosielämässä miltei identtinen kaksoissisar. Tämä esikuva on Ruotsissa itse murhan tehnyt liettualaistyttö Danquole Rasalaite, joka eli murosikäiseksi Kaunasissa. Yksinhoitajaäidin muutettua Amerikkaan ja isosiskon Saksaan, Lilja jäi käytännössä heitteille ja muutti pian sukulaistensa luo Ziezmariai-nimiseen pikkukaupunkiin.

Ziezmariaista koulunkäyntiä välttelevän, mutta kohtalaisen hyvin englantia puhuvan tytön matka suuntautui Ruotsiin, jonne hänet houkutteltiin – kuten niin monet muut Baltiasta kotoisin olevat nuoret tytöt – töihin väärin lupauksin. Danquole / Lilja päätyi, siis pakotettiin, lapsihuo-raksi Malmöön, missä häntä ensin kuljeteltiin asiakkaalta toisel-

le. Järkyttynyt ja kohtaloaan protestoinut tyttö suljettiin lopulta kuukausiksi asuntoon lukkojen taakse, helpommin hyväksikäytettäväksi. Sieltä hän karkasi – ja päätti päivänsä hyppäämällä sillalta. Taskusta löytynyt jäähyväiskirje vei kuolemansyntutkijat karmaisevan elämäntalon jäljille.

Liljan tarina on kärjistys, mutta kuitenkin todistusvoimainen ja vankka viipale Baltian maiden uudempaa historiaa ja sosiaalisten ongelmien rankempaa puolta. Virosta, Latviasta ja Liettuasta tulevia prostituoituja on kaikissa Pohjoismaissa jo yhteensä tuhansia. Kun mukaan lasketaan entisen Neuvostoliiton ja entisen Itä-Euroopan alueen prostituoidut ja eriaisteiset osapäivähuorat, tyttöjen (pääasiassa) lukumäärä saattaa nousta yli 10 000:n. Siis yksin Pohjoismaissa.

Kipeän ja Suomessakin kiistellyn aiheen käsittelytyyli on ruotsalaisohjaaja Lukas Moodyssonin käsissä kaukana elokuvallisista kiiltokuvista, kliseistä tai skandaalilehtien maailmoista. Ohjaaja on säälimättömän suora-

sukainen, mutta silti ihmeellisellä tavalla myös uskottava: aivan kuin hän olisi istunut kameroineen Liljan pään sisällä eläytymässä Baltian murroksessa heitteille jääneen nuorison asemaan – äitinsä hylkäämän murrosikäisen elämänpiiriin. Tuntuu oudolta, että ulkopuolinen ruotsalaisohjaaja on päässyt kiinni näin intiimiin hetkiin vieraassa kulttuurissa. Erityisen vaikuttavia ovat myös kuvat Ruotsista – kaikesta elämänlämmöstä vieraantuneista betonilähiöistä, lapsiprostituution ohivälähtävistä hikisistä hetkistä, Liljan ja häntä raiskaavien miesten kasvoista ja muista pienistä yksityiskohdista ja lavastetuista – tai lavastamattomista? – miljöistä, joita riittää erityisesti kotona Baltiassa.

Yksi asia on kuitenkin selvä: *Lilja 4-ever* ei sisällä tippaakaan ns. elokuvallista erotiikkaa. Siinä raiskataan ja siinä väkivalta tuntuu katsojankin iholla. Perustune erityisesti Ruotsi-kuvissa on inho. Ohjaaja ei päästä (mies)katsojaa otteestaan helpolla ja Liljan traagiset vaiheet jäävät vaivamaan mieltä, saattavat tulla uniinkin... Voiko ihmislasta kohdella näin? Elokuvan ainoat hellät hetket nähdään Liljan ja häntä vielä paljon nuoremman kotikaupungin pojan kesken.

Lukas Moodysonia on luonnehdittu Ruotsin uudeksi Ingmar Bergmaniksi – *Lilja 4-ever* oli maan Oscar-ehdokkaanakin. Jo kaksi aikaisempaa elokuvaa – *Fucking Åmål* ja *Kimpassa* – osoittivat, että ohjaajalla on aivan erikoinen taito peilata maailmaa nuorten näkökulmasta. *Fucking Åmål* on eräänlainen Ruotsin *Täältä tullaan elämä*, jossa käsittelyssä ovat lesbous, koulumiljöön kovat lait ja murrosikäisten nuorten irtiotto vanhemmistaan. *Kimpassa* muistuttaa tanskalaisohjaaja Helle Ryslingin ensimmäisiä tragikoomisia rakkaus-ihmissuhdefilmejä – ker-

toen päällisin puolin iloisen romanttista tarinaa 1970-luvun kommuunista. Eriskummallisten otusten asuttaman yhteisön lapset jäävät kuitenkin tiedostavien vanhempiensa harrastaman vapaan rakkauden, ristiriitaisten ihmissuhteiden ja ikuisten ideologisten viini-iltojen varjoon. Näiden ruotsalaiselokuvien tarinoissa ja kuvastoissa on sellaisia lähes omakohtaisesti koetun tuntuja aineksia, jotka panevat miettimään missä määrin Moodysson on ollut tapahtumissa mukana sydänverellään.

Lilja 4-ever on kuitenkin monta astetta traagisempi tarina kuin ohjaajan aikaisempi tuotanto. Siinä ei armoa anneta kenellekään. Se on myös kaukana ruotsalaisen kansankodin kotoisista kuvista – ja ehkä yllättävän lähellä Baltian

näkyvätöntäkin arkea, toista todellisuutta, jota nuoren ohjaajan ei kaiken järjen mukaan pitäisi tuntea – nimenomaan *tuntea!* – ollenkaan näin hyvin? Moodyssonin Baltia-Ruotsi -todellisuus ihmiseen ja ympäristöineen on toisaalta sen verran karmaisevasti kuvattu, että se myös vieraannuttaa – sekä ohjaaja että katsoja silmäilevät tapahtumia tavallaan tyrmistyneinä, välistä aivan kuin matkan päästä. Toisinaan ollaan sitten Liljan pään sisällä ja tuntemus-kokemuksissa häntä hyvinkin lähellä. Dostojevskilaisittain, tarkovskilaisittain.

Lilja ei ole suurten massojen elokuva: se jättää pahan ja syyllisen olon. Se on aivan liian totta. Valitettavasti.

Pentti Stranius

Sankari vai petturi

Martti Turtola: *Presidentti Konstantin Päts. Viro ja Suomi eri teillä*. Otava. Keuruu 2002. 286 sivua. Kuvitettu.

Suomen Viron-instituutin johtaja, tohtori Martti Turtola on tuoteltias kirjoittaja. Lukija toivoo vilpittömästi, että hän olisi malttanut keskittyä syvällisemmin tämänkertaiseen aiheeseensa, Viron hallituksen johtajaan ja valtionpäämieheen Konstantin Pätsiin (1874-1956), jonka elämä ja kohtalo liittyivät niin monin tavoin Suomeen.

Arvostelijan pitäisi suhtautua teokseen aina sen omista lähtökohdista käsin, mutta tällä kertaa se on vaikeaa. Ei nimittäin oikein käy ilmi, miten ja miksi kirja on kirjoitettu. Onko Turtola ryhtynyt tekemään valtiomiehen elämäkertaa? Vai halusiko hän kirjoittaa vertailevan tutkielman Suomen ja Viron suhteista ja erilaisista valinnoista 20. vuosisadan ensimmäisellä puoliskolla?

Kirjan arvoituksellinen nimikään ei anna vastausta.

Alussa kirjoittaja kyllä puhuu elämäkerrasta, mutta loppupuolella hän toteaa jäävänsä odotamaan "Pätsin tulevaa kokonaiselämäkertaa". Sellaista hän ei siis ilmeisesti itse yrittänyt tehdä. Elämäkerraksi teos on jossain määrin aukkoinen. Esimerkiksi Pätsin elämän 16 viimeistä vuotta vankina ja Venäjällä jäävät käytännöllisesti katsoen käsittelemättä.

Herää ajatus, että Turtola on halunnut saattaa kirjan markkinoille ennen kuin melkoista kohua jo etukäteen herättänyt virolainen historioitsija Magnus Ilmjärv saa oman tutkimuksensa Pätsistä valmiiksi. Turtola referoi laajahkosti Ilmjärven löytöjä, mutta pelkästään lehtijuttujen perusteella. Se hieman pelottaa, kun tietää millaisin tiedoin ja lähdekohdin toimittajat yleensä työskentelevät.

Elämänsä varrella Pätsillä oli